

„Na rogu ulicy stoi czyściutki policjant niemiecki z uśmiechem i sprawnie reguluje ruchem, ale nie trzeba długo czekać, aby zobaczyć, jak uderzeniem w twarz okrwawi przechodnia, który nie dość skwapliwie wykonał jego rozkaz. Na dworcu poważny kolejarz niemiecki, solidny, starszy pan z jowialnym brzuszkiem, czuwa nad tłumem podróżnych – w pewnym momencie zatrzymuje człowieka mającego bańkę z mlekiem na plecach i brutalnie zdziera mu ją, trzeba przecież zadbać o poranną kawę. Na ulicy leży trup – zapewne Żyd, zastrzelił go żandarm, dokumentów nawet nie żądał...”

(wspomnienia W. Jastrzębowskiego)

Terror

OBWIESZCZENIE!

Na skutek zarządzenia o zwalczaniu napadów na niemieckie dzieło odbudowy w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 2.10.1943 r. (Dz. Rozp. Nr. 82 z dnia 9.10.1943 r.) Sąd Doraźny Komandora Policji Bezpieczeństwa i SD na Dystrykt Radomski niżej wymienionych skazał na karę śmierci:

1. Adamus Władysław z Majowa Dużego za należenie do nieuczynionej organizacji
2. Bąpański Teofil z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
3. Brzezicki Witold z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
4. Brzezicki Władysław z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
5. Jak Zygmunt z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
6. Kowalczyk Józef z Apolonia za należenie do nieuczynionej organizacji
7. Kordikiewicz Zdzisław z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
8. Klimkiewicz Tadeusz z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
9. Klimkiewicz Kazimierz z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
10. Kamaszowski Zygmunt z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
11. Kopyciński Władysław z Majowa Dużego za należenie do nieuczynionej organizacji
12. Kopyciński Józef z Majowa Dużego za należenie do nieuczynionej organizacji
13. Kopyciński Józef z Majowa Dużego za należenie do nieuczynionej organizacji
14. Kucyła Jan z Karcia za należenie do nieuczynionej organizacji
15. Kucharski Stanisław z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
16. Krawczyk Florian z Karcia za należenie do nieuczynionej organizacji
17. Krawczyk Wacław z Opatowa za należenie do nieuczynionej organizacji
18. Krawczyk Kazimierz z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
19. Łachowski Stanisław z Opatowa za należenie do nieuczynionej organizacji
20. Michałowski Mirosław z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
21. Podlaski Stanisław z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
22. Popławski Zdzisław z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
23. Popławski Kazimierz z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
24. Para Kazimierz z Majowa Dużego za należenie do nieuczynionej organizacji
25. Ryba Marian z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
26. Szamocki Zenon z Majowa Dużego za należenie do nieuczynionej organizacji
27. Ułczyński Florian z Opatowa za należenie do nieuczynionej organizacji
28. Ułczyński Zygmunt z Opatowa za należenie do nieuczynionej organizacji
29. Wężyk Jan z Majowa Dużego za należenie do nieuczynionej organizacji
30. Zajac Jan z Majowa Dużego za należenie do nieuczynionej organizacji
31. Leński Marian z Karcia za należenie do nieuczynionej organizacji
32. Ławca Franciszek z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
33. Nowicki Tadeusz z Łęczna za należenie do nieuczynionej organizacji
34. Nowicki Władysław z Łęczna za należenie do nieuczynionej organizacji
35. Dączyński Mirosław z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
36. Bednarek Piotr z Karcia za należenie do nieuczynionej organizacji
37. Dąbicki Zenon z Łubina za należenie do nieuczynionej organizacji
38. Dączyński Feliks z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
39. Grzejska Józef z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
40. Górecki Józef z Janowa za należenie do nieuczynionej organizacji
41. Grzejska Józef z Opatowa za należenie do nieuczynionej organizacji
42. Górecki Mirosław z Brzeziny za należenie do nieuczynionej organizacji
43. Jędrzej Stanisław z Wólki Brzeskiej za należenie do nieuczynionej organizacji
44. Krawczyk Henryk z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
45. Krawczyk Wacław z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
46. Krawczyk Kazimierz z Zargowa za należenie do nieuczynionej organizacji
47. Krawczyk Jan z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
48. Nowak Jerzy z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
49. Redzina Tadeusz z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
50. Rozwadowski Adam z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
51. Świątek Stanisław z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
52. Strzemecki Władysław z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
53. Tomaszewski Zenon z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
54. Wąsikowski Jan z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
55. Zapart Jan z Dąbowa za należenie do nieuczynionej organizacji
56. Zieliński, alias Stochel Lucjan z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
57. Krawczyk Zdzisław z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
58. Krawczyk Elżbieta z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
59. Krawczyk Jerzy z Piotrkowa za należenie do nieuczynionej organizacji
60. Różycki Stanisław z Piotrkowa

OBWIESZCZENIE

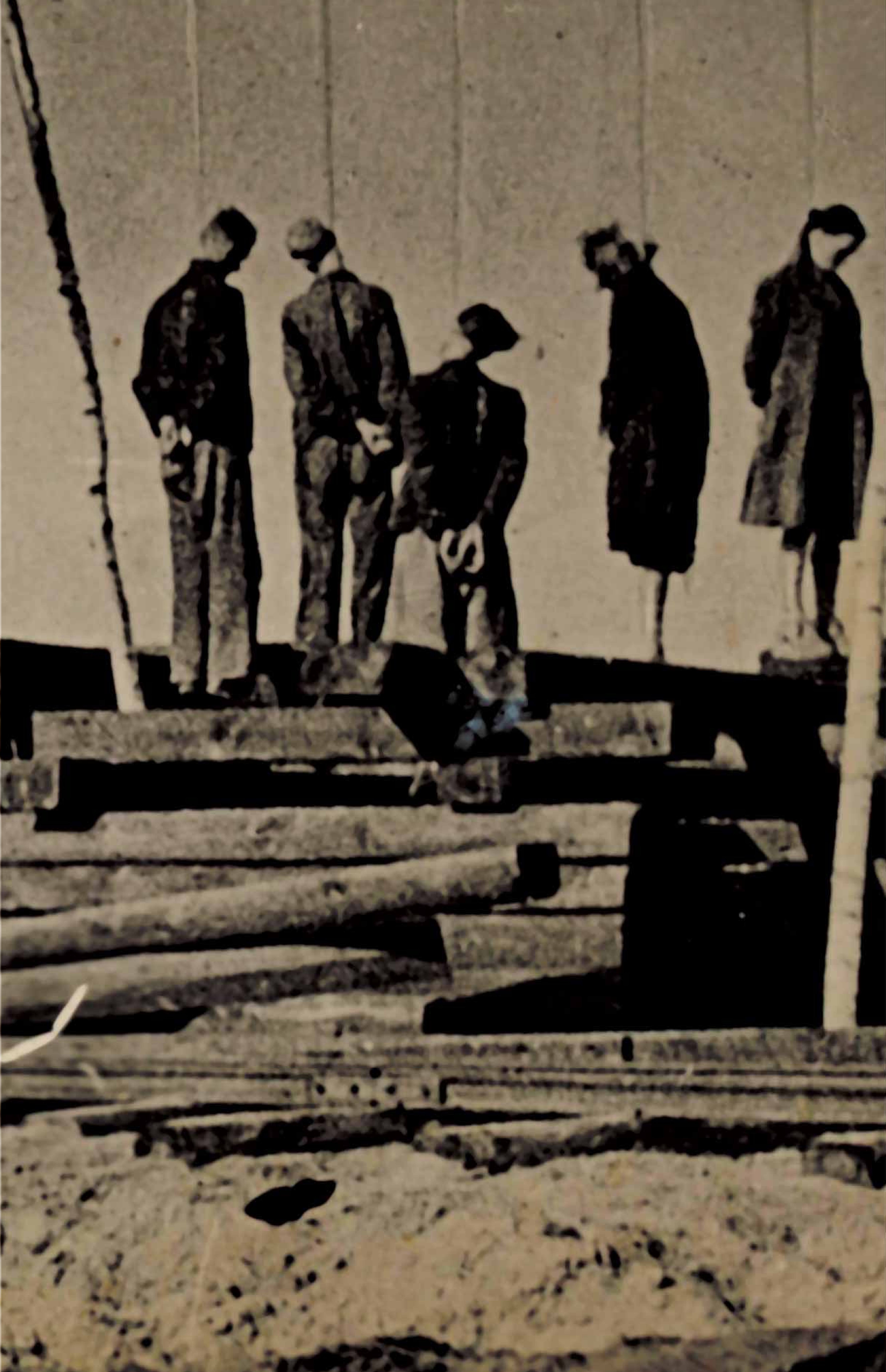
Za zbrodnię według §§ 1 i 2 Rozporządzenia o zwalczaniu zamachów na niemieckie dzieło odbudowy w Generalnym Gubernatorstwie z dn. 2.10.1943 (V.O.B.I. Nr. 82 z dn. 9.10.1943), zostali w dn. 19.4.1944 przez Sąd Doraźny przy Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD na Dystrykt Radomski skazani na śmierć:

1. Polec Stanisław, z Kociolków za należenie do nieuczynionej organizacji
2. Marek Józef, z Pionek za należenie do nieuczynionej organizacji
3. Cieslik Jan, z Kociolków za należenie do nieuczynionej organizacji
4. Sztuka Stefan, z Pionek za należenie do nieuczynionej organizacji
5. Baran Władysław, z Pionek za należenie do nieuczynionej organizacji
6. Guzik Adam, z Pionek za należenie do nieuczynionej organizacji
7. Podolski Stanisław, z Brzeziny za należenie do nieuczynionej organizacji
8. Wrona Jan, z Brzeziny za należenie do nieuczynionej organizacji
9. Rybka Władysław, z Moszonic-Dużych za należenie do nieuczynionej organizacji
10. Marzyński Wacław, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
11. Anzelm Władysław, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
12. Anzelm Władysław, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
13. Anzelm Władysław, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
14. Anzelm Władysław, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
15. Anzelm Władysław, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
16. Czerni Józef, z Brzeziny za należenie do nieuczynionej organizacji
17. Czerni Stanisław, z Moszonic-Dużych za należenie do nieuczynionej organizacji
18. Dzik Bronisław, z Samwół za należenie do nieuczynionej organizacji
19. Granowicz Jan, z Brzeziny za należenie do nieuczynionej organizacji
20. Grudziński Stanisław, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
21. Kucharski Antoni, z Wólki-Ukazowej za należenie do nieuczynionej organizacji
22. Kuciński Henryk, z Brzeziny za należenie do nieuczynionej organizacji
23. Mamczak Jan, z Pionek za należenie do nieuczynionej organizacji
24. Marzyński Marian, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
25. Mackula Antoni, z Moszonic-Dużych za należenie do nieuczynionej organizacji
26. Szczepanik Jan, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
27. Szczepanik Jan, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
28. Szczepanik Jan, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
29. Szczepanik Jan, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji
30. Szczepanik Jan, z Sulejowa za należenie do nieuczynionej organizacji

Podstawowym narzędziem niemieckiej polityki na ziemiach polskich był terror, obliczony na eliminację osób uznanych za „wrogów Rzeszy”. Do „wrogów” zaliczano więc polską inteligencję, zawodowych wojskowych, zdekonspirowanych członków podziemia i ich rodziny. Intencje leżące u podstaw tej polityki najlepiej wyraził Heinrich Himmler jesienią 1943 r. na spotkaniu z SS-Gruppenführerami: „Polak czy Rosjanin przez samo swe istnienie przejawia niebezpieczeństwo dla niemieckiego ładu”

Egzekucja w Rożkach

19 września 1942 r. na stacji kolejowej w Rożkach doszło do wymiany ognia pomiędzy żołnierzami AK z Radomia, a usiłującymi ich wylegitymować Niemcami. Po strzelaninie Niemcy znaleźli porzucone w pociągu dwa pistolety „vis”, które – jak ustaliło gestapo - zostały potajemnie wyprodukowane w Fabryki Broni. W mieście dokonano masowych aresztowań, a w dniach 12 – 15 października w czterech egzekucjach powieszono publicznie 50 osób. Szubienice zostały ustawione w Rożkach, na terenie Fabryki Broni oraz przy drogach wylotowych z Radomia w kierunku Warszawy i Kielc. Wśród zamordowanych byli przedstawiciele najróżniejszych środowisk, w znacznej części członkowie i współpracownicy ruchu oporu.

Na zdjęciach ofiary egzekucji w Rożkach.

Bronisława Mróz

Władysław Jastrzębski

Ryszard Kielbowski

Jan Sapiński

Mieczysław Dąbrowka

Aniela Szostak

W tle: Henryk Winczewski.

Pacyfikacja Michniowa

12 i 13 lipca 1943 r. niemieckie oddziały odkomenderowane z 17 i 22 pułku policji dokonały pacyfikacji wsi Michniów koło Suchedniowa. 203 mieszkańców zostało zamordowanych – w większości spalonych żywcem. Wśród ofiar znajdowały się dzieci, najmłodsze miało dziewięć dni. Akcja była odwetem za pomoc, jakiej wieś udzielała partyzantom z oddziału AK „Ponurego”. Wieś po spaleniu została doszczętnie ograbiona, a władze niemieckie zakazały jej odbudowy i uprawy okolicznych pól.

Mieszkańcy Michniowa w okresie międzywojennym.

W tle: Płonące zabudowania Michniowa.
Pacyfikacja tej wsi jest symbolem niemieckiego terroru w okupowanej Polsce.

Ofiary pacyfikacji na drodze w kierunku Michniowa. 12 lipca 1943 r., w pierwszym dniu akcji Niemcy zamordowali około 100 mieszkańców wsi. W odwecie partyzanci „Ponurego” zatrzymali pociąg relacji Warszawa – Kraków koło stacji Łączna i zabili kilkudziesięciu jadących nim Niemców. Na bokach wagonów umieścili napis „Za Michniów”. Mszcząc się nazajutrz Niemcy spalili wieś. Wśród ofiar było 53 kobiety i 47 dzieci. 30 z nich miało mniej niż 10 lat.

W tle: Żandarmi niemieccy koło ciał ofiar egzekucji.

Żandarmi niemieccy jadący pacyfikować Michniów, 12 lipca 1943 r.

Pacyfikacja Strużek

Obraz Jana Kojana przedstawiający pacyfikację wsi Strużki. Artysta namalował go na podstawie fotografii zdobytych przez partyzantów w czasie akcji na posterunek żandarmerii w Osieku pow. Staszów. Pacyfikacją kierował Otto Schultz – jeden z największych oprawców niemieckich w dystrykcie radomskim. Odpowiadał za śmierć kilku tysięcy Polaków z okolic Opatowa. Wieś Strużki została doszczętnie spalona, a mieszkańcy – 96 osób – wymordowani. Ich ciała żandarmi wrzucili do płonących domów. 29 kwietnia 1944 r. Schultz zginął w zamachu zorganizowanym przez partyzantów „Ponurego” w Opatowie. Obraz z kolekcji Muzeum im. Orła Białego w Skarżysku.

Niemiecka mapa okolic Ożarowa z zaznaczonymi miejscowościami wytypowanymi do pacyfikacji.

Oprawcy ze Skarżyska

29 czerwca 1940 r. Niemcy dokonali największego masowego mordu w dystrykcie radomskim. W lesie Brzask koło Skarżyska-Kamiennej rozstrzelali 760. Byli wśród nich członkowie organizacji „Orzeł Biały”, chłopci z miejscowości Królewiec aresztowani w czasie obławy na oddział mjr. Hubala oraz więźniowie z Kielc, Sandomierza, Pińczowa, Starachowic i Iłży. Ofiary przetrzymywano przed egzekucją w skarżyskich szkołach zamienionych na tymczasowe więzienie. Mordu dokonali funkcjonariusze Urzędu Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w Radomiu oraz funkcjonariusze z Krakowa.

W tle: Powojenne ekshumacje zwłok ofiar egzekucji w lesie Brzask.

Fotografie Niemców (nie znanych z nazwiska) biorących udział w rozstrzeliwaniu mieszkańców Skarżyska-Kamiennej.

Grupa policjantów niemieckich ze Skarżyska-Kamiennej. W środku fotografii u dołu – szef Policji Kryminalnej („Kripo”) Leo Metz. Za udział w mordowaniu Polaków sąd podziemny skazał go na karę śmierci. Wyrok został wykonany w 1944 r. przez Tadeusza Matejszczuka w restauracji przy ul. 1 Maja.

W tle: Powojenne ekshumacje zwłok ofiar egzekucji w lesie Brzask.

„Na terenie dystryktu radomskiego zamordowano w latach 1939-1945 około 380 tys. polskich Żydów i 113 tys. Polaków. Ponad 70 tysięcy osób deportowano do obozów koncentracyjnych, około 215 tysięcy do pracy przymusowej w Rzeszy, ponadto zano-
towano 83 tysiące aresztowań. Łącznie od różnych form terroru ucierpiała 1/3 lud-
ności”.

(Włodzimierz Borodziej „Terror i polityka”)

Szczątki ofiar ekshumowanych na Firleju w Radomiu. Firlej był miejscem egzekucji w latach 1940-1945. Niemcy rozstrzelali tu co najmniej sześć tysięcy osób. Ostatnia egzekucja odbyła się 14 stycznia 1945 r. – dwa dni przez wyzwoleniem Radomia. Miejsce to już w czasie okupacji nazywane było „radomskim Katyniem”.

„... bez żadnej litości”

Na okupowanych ziemiach polskich wyjątkowo tragiczny los miał spotkać Żydów i Romów. Traktowani jako najniższa z kategorii „Untermenschen” – „podludzi” – zostali stopniowo pozbawiani wszystkich praw, a potem skazani na zagładę. Jak obliczają historycy w dystrykcie radomskim Niemcy zamordowali około 380 tys. osób pochodzenia żydowskiego. Szczegółowych danych na temat eksterminacji Romów nie ma.

Sceny z likwidacji szydłowieckiego getta.

Niezwykłe okrutny los zgotowali Niemcy jeńcom radzieckim. W dystrykcie radomskim, przetrzymywano ich m.in. w obozach w Bliżynie koło Skarżyska-Kamiennej, Konarach koło Kielc, Baryczy koło Końskich i na Świętym Krzyżu. Narzędziem wyniszczenia więźniów był przede wszystkim głód stosowany w niewyobrażalnym wręcz zakresie. Nie brakuje świadectw mówiących o jedzeniu przez jeńców kory drzew, papieru, kawałków węgla i drewna, a nawet przypadkach kanibalizmu. Przeprowadzone po wojnie śledztwa wykazały, że na terenie dystryktu zmarło i zostało zamordowanych co najmniej 51 tys. żołnierzy sowieckich – około 90 proc. osadzonych.

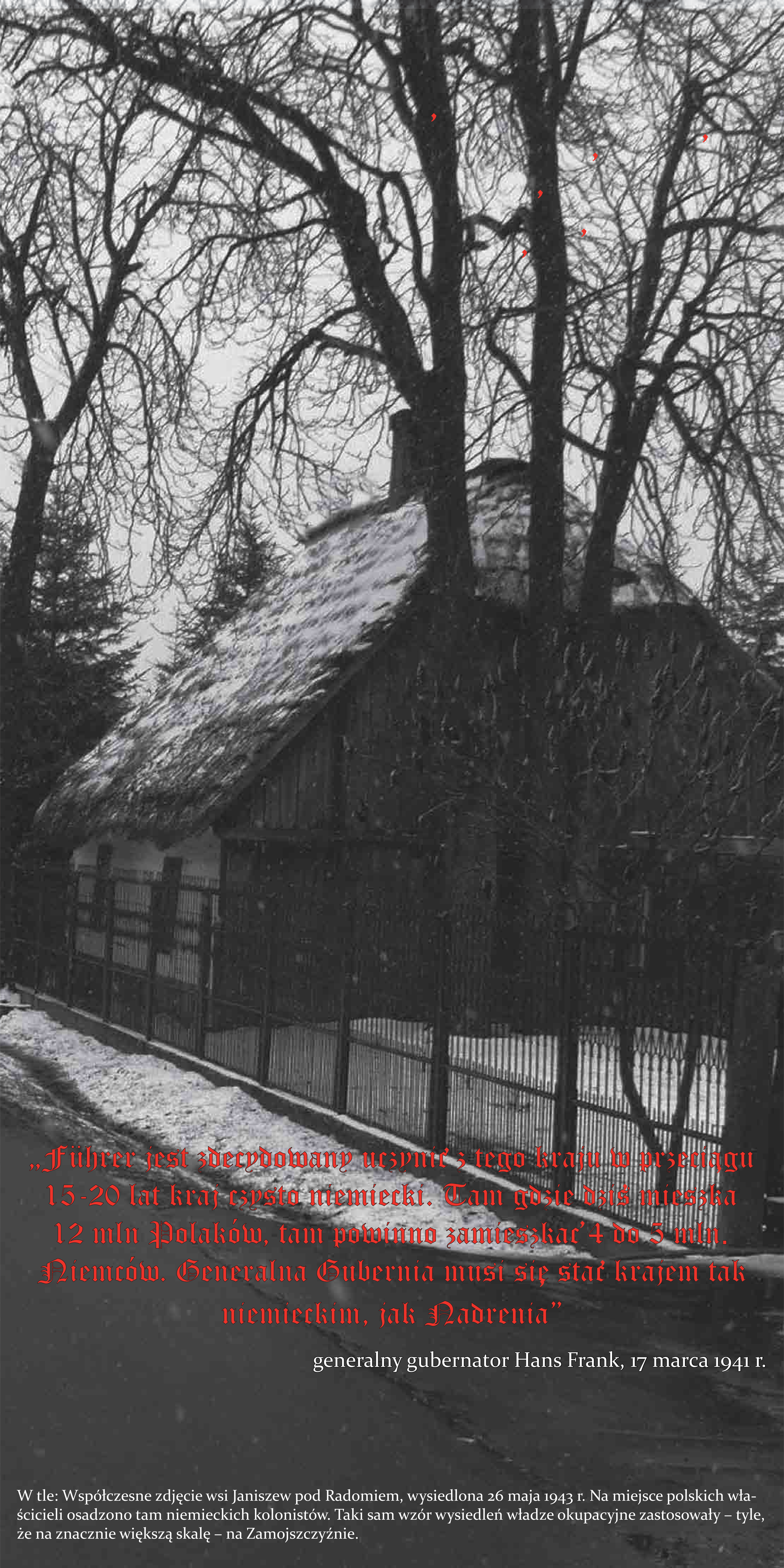

Akcję zagłady Żydów – czyli w terminologii władz okupacyjnych „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej” – Niemcy rozpoczęli w połowie 1942 r. Zgromadzonych w gettach Żydów przewożono do obozów zagłady w Treblince, Bełżcu i Sobiborze – i zabijano. W dystrykcie radomskim ten los spotkał jako pierwszych mieszkańców obu gett radomskich, przetransportowanych do Treblinki w sierpniu 1942 r. Jesienią zostały zlikwidowane pozostałe getta w dystrykcie. Wydając dyspozycję o przystąpieniu do zagłady Hans Frank stwierdził: „Z Żydami tak czy inaczej trzeba zrobić koniec. Moi Panowie, zmuszony jestem prosić Panów o uodpornienie się przeciwko wszelkim względom litości”.

Na zdjęciu: wywózka Żydów po likwidacji getta w Lipsku. Zdjęcie z kolekcji Jana Skrzypczyńskiego

Jeńcy radzieccy w obozie niemieckim.

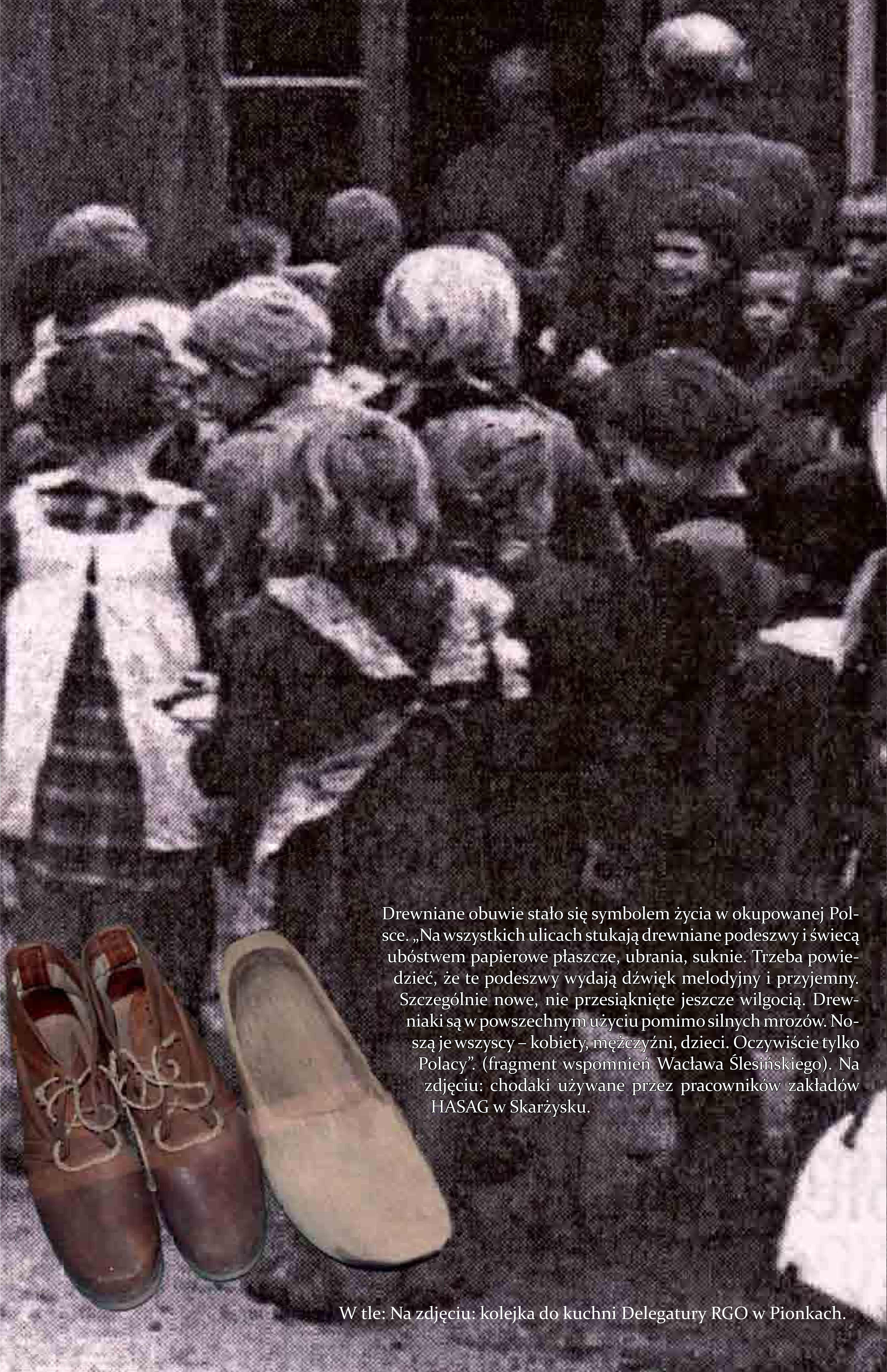
„Führer jest zdecydowany uczynić z tego kraju w przeciągu
15-20 lat kraj czysto niemiecki. Tam gdzie dziś mieszka
12 mln Polaków, tam powinno zamieszkać 4 do 5 mln.
Niemców. Generalna Gubernia musi się stać krajem tak
niemieckim, jak Nadrenia”

generalny gubernator Hans Frank, 17 marca 1941 r.

W tle: Współczesne zdjęcie wsi Janiszew pod Radomiem, wysiedlona 26 maja 1943 r. Na miejsce polskich właścicieli osadzono tam niemieckich kolonistów. Taki sam wzór wysiedleń władze okupacyjne zastosowały – tyle, że na znacznie większą skalę – na Zamojszczyźnie.

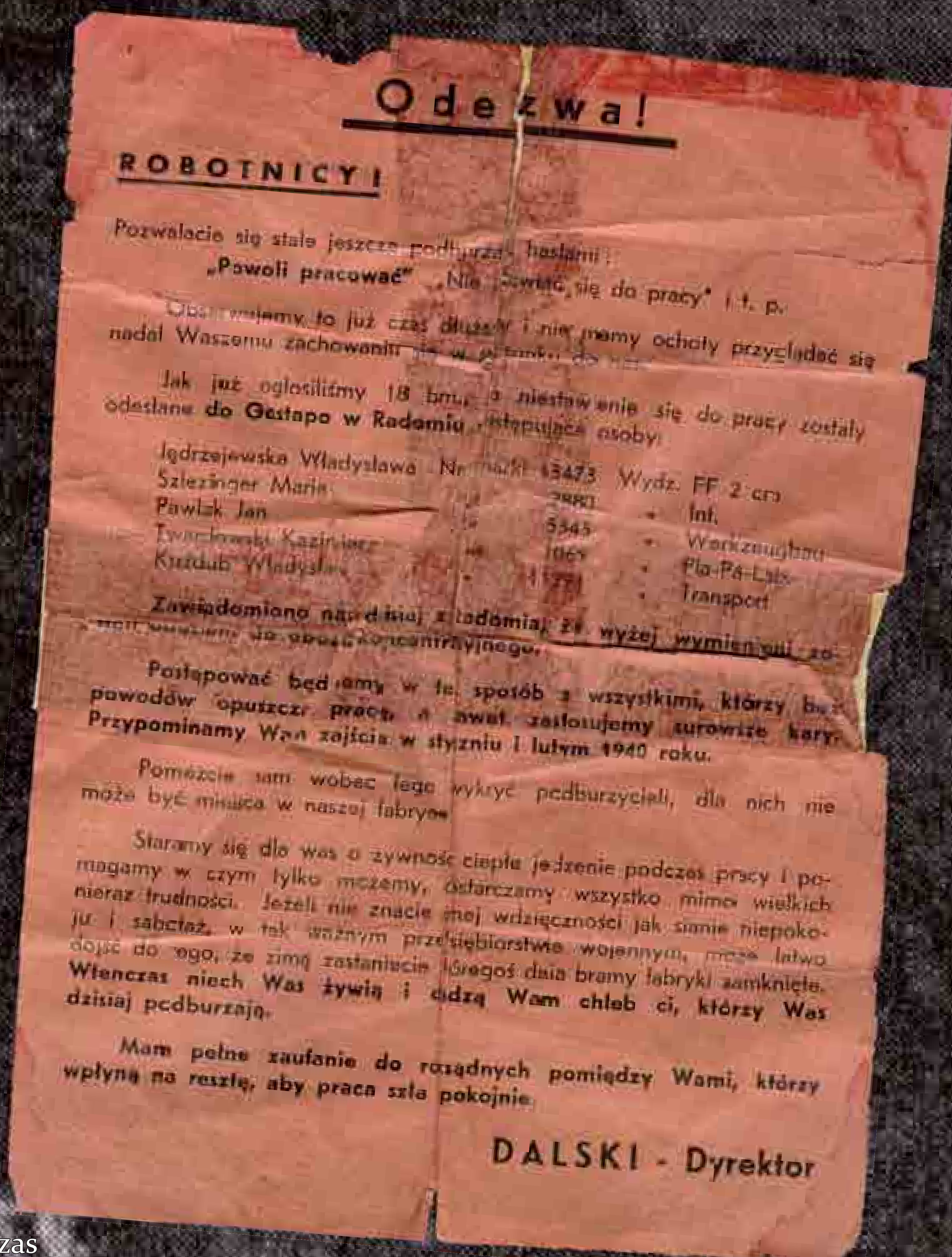
„Drewniaki w powszechnym użytku”

W czasie okupacji Niemcy wprowadzili system kartkowy na żywność i podstawowe artykuły powszechnego użytku. Według obliczeń dr. Häuslera z radomskiej Izby Gospodarczej w październiku 1941 r. przeciętny Polak w Radomiu otrzymywał artykuły żywnościowe o zawartości od 515 do 613 kalorii, co stanowiło ok. 16 proc. spożycia przeciętnego robotnika polskiego przed wojną. Ratując się przed głodem Polacy szmuglowali żywność i korzystali z pomocy Rady Głównej Opiekuńczej.

Drewniane obuwie stało się symbolem życia w okupowanej Polsce. „Na wszystkich ulicach stukają drewniane podeszwy i świecą ubóstwem papierowe płaszcze, ubrania, suknie. Trzeba powiedzieć, że te podeszwy wydają dźwięk melodyjny i przyjemny. Szczególnie nowe, nie przesiąknięte jeszcze wilgocią. Drewniaki są w powszechnym użyciu pomimo silnych mrozów. Noszą je wszyscy – kobiety, mężczyźni, dzieci. Oczywiście tylko Polacy”. (fragment wspomnień Wacława Ślesieńskiego). Na zdjęciu: chodaki używane przez pracowników zakładów HASAG w Skarżysku.

W tle: Na zdjęciu: kolejka do kuchni Delegatury RGO w Pionkach.

Odezwa dyrektora zakładów zbrojeniowych HASAG ze Skarżyska z ostrzeżeniem dla pracowników sabotujących pracę. Na początku wojny czas pracy w zakładach przemysłowych nie przekraczał 10 godzin, potem wzrósł do 10-12 godzin. Niemiecka służba bezpieczeństwa jesienią 1942 r. szacowała, że 23 proc. Polaków otrzymuje płace poniżej minimum egzystencji. W początkach okupacji etatowy pracownik zarządu gminnego zarabiał miesięcznie 250 zł, a posterunkowy policji 190 zł. W radomskich sklepach tymczasem bochenek chleba kosztował 7 zł, kilogram ziemniaków 1,50 zł, a kilogram słoniny 38 zł. Za skórzane buty trzeba było zapłacić 450 zł.

Dowódca SS i Policji w Dystrykcie Radomskim (SS und Polizeiführer)

X.1939-VIII.1941 – Fritz Katzman
IX.1941-IV.1942 – Carl Oberg
IV.1942-I.1945 – Herbert Böttcher

Policja Porządkowa
(Ordnungspolizei – Orpo)

Schutzpolizei
(w miastach powyżej 5 tys.
mieszkańców)

Žandarmeria
(w miejscowościach do
5 tys. mieszkańców)

Służby fachowe:
Wasserpolizei (policja wodna),
Werkschutz (fabryczna),
Forstschutz (leśna),
Bahnschutz (kolejowa),
Postschutz (pocztowa)
oraz pomocnicze
np. polska policja „granatowa”

Policja Bezpieczeństwa
(Sicherheitspolizei – Sipo)

IX.1939-VIII.1943 – Fritz Liphardt
IX.1943-I.1945 – Joachim Illmer

Służba Bezpieczeństwa
(Sicherheitsdienst – SD)

Tajna Policja Państwowa
(Geheime Staatspolizei – gestapo)

Policja Kryminalna
(Kriminalpolizei – Kripo)

Okupacyjna codzienność

Polityka władz okupacyjnych dotykała w największym stopniu ludność żydowską.

Szydłowiec w pierwszych miesiącach okupacji niemieckiej.